യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 3✓
(ഉത്.പത്തി+പ്രകരണമ്)/സർഗം 96✓

ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .

മനോ ഹി ഭാവനാ-മാത്രം/ ഭാവനാ സ്പന്ദ-ധർമിണീ .
ക്രിയാ തദ്-ഭാവിതാ-രൂപം/ ഫലം/ സർവോ്ഽനു-ധാവതി .. 1

ശ്രീരാമ ഉവാച .
വിസ്തരേണ മമ+ ബ്രഹ്മൻ. ജഡ+സ്യാ+പ്യജഡാ-കൃതേഃ .
രൂപ-മാരൂഢ-സംകല്പം/ മനസോ വ+ക്തു-മർഹസി .. 2

ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .

അന+ന്ത+സ്യാ+ത്മ-ത+ത്ത്വ+സ്യ സർവ-ശ+ക്തേർ/മഹാ+ത്മനഃ .
സംക+ല്പ-ശ+ക്തി രചിതം(യ്) യ+ദ്രൂപം(ൻ) തന്മനോ വിദുഃ .. 3

ഭാവഃ(സ്) സദ-സതോർ-മ+ധ്യേ നൃണാം(ഞ്) ചലതി യ+ശ്ചലഃ .
കലനോ+ന്മുഖതാം(യ്) യാതസ്-തദ്രൂപം മനസോ വിദുഃ .. 4

നാഹം(വ്) വേദാവ-ഭാസാ+ത്മാ കുർവാണോ്ഽ+സ്മീതി നി+ശ്ചയഃ .
തസ്മാ-ദേകാ+ന്ത-കലന+സ്ത+ദ്രൂപം മനസോ വിദുഃ .. 5

ക+ല്പനാ+ത്മികയാ കർമ-ശ+ക്ത്യാ വിരഹിതം മനഃ .
നസം/ഭവതി ലോകേ്ഽ+സ്മിൻ/ഗുണഹീനോ ഗുണീ യഥാ .. 6

യഥാ വ+ഹ്യൗഷ്ണ്യയോഃ(സ്) സ+ത്താ ന സംഭവതി ഭി+ന്നയോഃ .
തഥൈവ കർമ-മനസോസ്-തഥാ+ത്മ-മനസോ-രപി .. 7

സ്വേനൈവ ചി+ത്ത-രൂപേണ കർമണാ ഫല-ധർമിണാ .
സംക+ല്പൈക-ശരീരേണ നാനാ-വിസ്തര-ശാലിനാ .. 8

ഇദം(ൻ) തത-മനേ-കാ+ത്മ മായാ-മയമ-കാരണമ് .
വിശ്വം(വ്) വിഗത-വി+ന്യാസം(വ്) വാസനാ-കല്പനാ-കുലമ് .. 9

യാ യേന വാസനാ യ+ത്ര സതേ-വാരോ-പിതാ യഥാ .
സാ തേന ഫല-സൂ+സ്-തത്ര തദേവ+ പ്രാ+പ്യതേ തഥാ .. 10

കർമ ബീജം/ മനഃ(സ്)സ്പന്ദഃ(ഖ്) ക+ഥ്യതേ്ഽഥാനു-ഭൂയതേ .
ക്രിയാസ്തു വിവിധാ+സ്തസ്യ ശാഖാ+ശ്ചി+ത്ര-ഫലാ+സ്തരോഃ .. 11

മനോ യദനു-സം(ൻ)ധ+ത്തേ തത്/കർമേ+ന്ദ്രിയ-വൃ+ത്തയഃ .
സർവാഃ(സ്) സംപാദ-യ+ന്ത്യേ-താസ്-തസ്മാത്/കർമ മനഃ(സ്) സ്മൃതമ് .. 12

മനോ ബു+ദ്ധി-രഹം(ങ്)കാര+ശ്ചി+ത്തം(ങ്) കർമാഥ ക+ല്പനാ .
സംസൃതിർ/വാസനാ വി+ദ്യാ+ പ്രയ+ന്തഃ(സ്) സ്മൃതി-രേവ ച .. 13

ഇ+ന്ദ്രിയം പ്രകൃതിർ/മായാ+ ക്രിയാ ചേതീ-തരാ അപി .
ചിത്രാഃ(ശ്) ശബ്ദോ+ക്തയോ ബ്ര+ഹ്മൻഥ്.സംസാര+ഭ്രമ-ഹേതവഃ .. 14

കാക+താലീയ-യോഗേന+ ത്യ+ക്തസ്-ഥാര-ദൃഗാ-കൃതേഃ .
ചിതേ+ശ്ചേ+ത്യാനു-പാതി+ന്യാഃ(ഖ്) കൃതാഃ(ഥ്) പ+ര്യായ-വൃ+ത്തയഃ .. 15

ശ്രീരാമ ഉവാച .
പരായാഃ(സ്) സംവിദോ+ ബ്ര+ഹ്മ-ന്നേതാഃ(ഥ്) പ+ര്യായ-വൃ+ത്തയഃ .
ക+ല്പ്യ-മാന-വിചി+ത്രാർഥാഃ(ഖ്) കഥം രൂഢി-മുപാ-ഗതാഃ .. 16

ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
ഗതേവ സകല+ങ്കത്വം(ങ്) കദാചിത്/ക+ല്പനാ+ത്മകമ് .
ഉ+ന്മേഷ-രൂപിണീ നാനാ തദൈവ ഹി മനഃ(സ്)സ്ഥിതാ .. 17

ഭാവനാ-മനു-സം(ൻ)ധാനം(യ്) യദാ നി+ശ്ചിത്യ സംസ്ഥിതാ .
തദൈഷാ+ പ്രോ+ച്യതേ ബു+ദ്ധിരി-യ+ത്താ+ഗ്രഹണ+ക്ഷമാ .. 18

യദാ മി+ഥ്യാഭി-മാനേന സ+ത്താം(ങ്) ക+ല്പയതി+ സ്വയമ് .
അഹം(ങ്)കാരാഭി-മാനേന+ പ്രോച്യതേ ഭവ-ബ+ന്ധനീ .. 19

ഇദം(ൻ) ത്യ+(ക്-ത്വേ)ദ-മായാതി ബാലവത്/പേലവാ യദാ .
വിചാരം സംപരി+ത്യജ്യ തദാ സാ ചി+ത്ത-മു+ച്യതേ .. 20

യദാ+ സ്പ+ന്ദൈക-ധർമ+ത്വാത്/കർ/തു+ര്യാ ശൂ+ന്യ-ശംസിനീ .
ആധാവതി+ സ്പ+ന്ദ-ഫലം(ൻ) തദാ കർമേ+ത്യുദാ-ഹൃതാ .. 21

കാക-താലീയ-യോഗേന+ ത്യ+(ക്-ത്വൈ)ക-ഘന-നി+ശ്ചയമ് .
യദേ-ഹിതംങ് ക+ല്പയതി ഭാവം(ൻ) തേനേഹ ക+ല്പനാ .. 22

പൂർവ-ദൃഷ്ടമ-ദൃഷ്ടം(വ്) വാ+ പ്രാഗ്-ദൃഷ്ട-മിതി നി+ശ്ചയൈഃ .
യദൈ-വേഹാം(വ്) വിധ+ത്ത്യ+ന്ത+സ്തദാ+ സ്മൃതി-രുദാ-ഹൃതാ .. 23

യദാ പദാർഥ-ശ+ക്തീനാം സംഭു+ക്താനാ-മിവാമ്/ബരേ .
വസ+ത്യസ്ത-മിതാ+ന്യേഹാ വാസനേതി തദോ+ച്യതേ .. 24

അസ്ത്യാ+ത്മ-ത+ത്ത്വം(വ്) വിമലം(ൻ) ദ്വിതീയാ ദൃഷ്ടി-ര+ങ്കിതാ .
ജാതാ+ ഹ്യവി+ദ്യ-മാനൈവ തദാ വി+ദ്യേതി ക+ഥ്യതേ .. 25

സ്ഫുര+ത്യാ+ത്മ-വിനാശായ വിസ്മാര-യതി തത്-പദമ് .
മി+ഥ്യാ-വിക+ല്പ-ജാലേന ത+ന്മലം/ പരിക+ല്പ്യതേ .. 26

ശ്രു+ത്വാ+ സ്പൃഷ്ട്വാ ച ദൃഷ്ട്വാ ച ഭു+ക്ത്വാ+ ഘ്രാ+ത്വാ വിമൃ+ശ്യ ച .
ഇ+ന്ദ്ര-മാന+ന്ദയ+ത്യേഷാ തേനേ+ന്ദ്രിയ-മിതി സ്മൃതമ് .. 27

സർവസ്യ ദൃ+ശ്യ-ജാല+സ്യ പരമാ+ത്മ+ന്യ-ല+ക്ഷിതേ .
പ്രകൃത+ത്വേന ഭാവാനാം(ൽ) ലോകേ+ പ്രകൃതി-രു+ച്യതേ .. 28

സദ-സത്താം(ൻ) നയ+ത്യാശു സ+ത്താം(വ്) വാ സ+ത്ത്വ-മ+ഞ്ജസാ .
സ+ത്താ-സ+ത്താ-വിക+ല്പോ്യം(ൻ) തേന മായേതി ക+ഥ്യതേ .. 29

ദർശന+ശ്രവണ+സ്പർശ/രസന+ഘ്രാണ-കർമഭിഃ .
ക്രിയേതി ക+ഥ്യതേ ലോകേ കാ+ര്യ-കാരണ-താം(ങ്) ഗതാ .. 30

ചിതേ+ശ്ചേ+ത്യാനു-പാതി+ന്യാ ഗതായാഃ(സ്) സകല+ങ്കതാമ് .
പ്രസ്ഫുര+ദ്രൂപ-ധർമി+ണ്യാ/ ഏതാഃ(ഫ്) പര്യായ-വൃ+ത്തയഃ .. 31

ചി+ത്തതാ-മുപ-യാതായാ ഗതായാഃ(ഫ്) പ്രകൃതം/ പദമ് .
സ്വൈ-രേവ സംകല്പ-ശതൈർ/ഭൃശം/ രൂഢി-മുപാഗതാഃ .. 32

ചേതനീയ-കല+ങ്കാ+ങ്കാജ്-ജാ+ഡ്യ-ജാലാനു-പാതിനീ .
സംഖ്യാ-വിഭാഗ-കലനാ+ സ്വവൈ-ക+ല്യാ-കുലേവ ചിത് .. 33

ജീവ ഇ+ത്യു+ച്യതേ ലോകേ മന ഇ+ത്യപി ക+ഥ്യതേ .
ചി+ത്ത-മി+ത്യു+ച്യതേ സൈവ ബു+ദ്ധി-രി+ത്യു+ച്യതേ തഥാ .. 34

നാനാ-സംകല്പ-കലിലം പ+ര്യായ-നിചയം/ ബുധാഃ .
വദ+ന്ത്യ+സ്യാഃ(ഖ്) കല+ങ്കി+ന്യാ+ശ്ച്യുതായാഃ(ഫ്) പരമാ+ത്മനഃ .. 35

ശ്രീരാമ ഉവാച .
മനഃ(ഖ്) കിം/ സ്യാജ്-ജഡം ബ്ര+ഹ്മംസ്-തഥാ വാപി ച ചേതനമ് .
ഇത്യേകോ മമ ത+ത്ത്വ+ജ്ഞ നി+ശ്ചയോ്+ന്തർന ജായതേ .. 36

ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .

മനോ ഹി ന ജഡം/ രാമ നാപി ചേത-നതാം(ങ്) ഗതമ് .
മ്ലാനാ്ജഡാ തദാ ദൃഷ്ടിർ/മന ഇ+ത്യേവ ക+ഥ്യതേ .. 37

മ+ധ്യേ സദ-സതോ രൂപം പ്രതിഭൂതം(യ്) യദാ-വിലമ് .
ജഗതഃ(ഖ്) കാരണം(ൻ) നാമ തദേത+ച്ചി+ത്ത-മു+ച്യതേ .. 38

ശാ+ശ്വതേ-നൈക-രൂപേണ നി+ശ്ചയേന വിനാ+ സ്ഥിതിഃ .
യേന സാ ചി+ത്ത-മി+ത്യു+ക്താ/ തസ്മാജ്-ജാതമിദം(ഞ്) ജഗത് .. 39

ജഡാജഡ-ദൃശോർ/മ+ധ്യേ ദോലാ-രൂപം-സ്വ-ക-ല്പനമ് .
യ+ച്ചിതോ+ മ്ലാന-രൂപി+ണ്യാസ്-തദേത+ന്മന ഉ+ച്യതേ .. 40

ചി+ന്നിഃ(സ്)സ്പ+ന്ദോഹി മലിനഃ(ഖ്) കല+ങ്ക-വികലാ+ന്തരമ് .
മന ഇ+ത്യു+ച്യതേ രാമ/ ന ജഡം(ൻ) ന ച ചി+ന്മയമ് .. 41

ത+സ്യേമാനി വിചി+ത്രാണി നാമാനി കലിതാ+ന്യലമ് .
അഹം(ങ്)കാര-മനോ-ബു+ദ്ധി-ജീവാ+ദ്യാ-നീത-രാ+ണ്യപി .. 42

യഥാ ഗ+ച്ഛതി ശൈലൂഷോ രൂപാ+ണ്യലം(ൻ) തഥൈവ ഹി .
മനോ നാമാ+ന്യനേ-കാനി ധത്തേ കർമാ+ന്തരം(വ്) വ്രജത് .. 43

ചി+ത്രാധി-കാര-വശതോ വിചി+ത്രാ വികൃതാ-ഭിധാഃ .
യഥാ യാതി നരഃ(ഖ്) കർമ-വശാ+ദ്യാതി തഥാ മനഃ .. 44

യാ ഏതാഃ(ഖ്) കഥിതാഃ(സ്) സംജ്ഞാ മയാ രാഘവ ചേതസഃ .
ഏതാ ഏവാ+ന്യഥാ+ പ്രോ+ക്താ/ വാദിഭിഃ(ഖ്) കല്പനാ-ശതൈഃ .. 45

സ്വഭാ-വാഭി-മതാം ബു+ദ്ധി-മാരോ+പ്യ മനസാ കൃതാഃ .
മനോ-ബു+ദ്ധീ+ന്ദ്രിയാ-ദീനാം(വ്) വിചി+ത്രാ നാമരീ-തയഃ .. 46

മനോ ഹി ജഡ-മ+ന്യ+സ്യ/ ഭി+ന്ന-മ+ന്യ+സ്യ ജീവതഃ .
തഥാഹം(ങ്)കൃതി-ര+ന്യ+സ്യ ബുദ്ധി-ര+ന്യ+സ്യ വാദിനഃ .. 47

അഹം(ങ്)കാര-മനോ-ബു+ദ്ധി-ദൃഷ്ടയഃ(സ്) സൃഷ്ടി-ക+ല്പനാഃ .
ഏക-രൂപ-തയാ+ പ്രോ+ക്താ യാ മയാ ര+ഘു-ന+ന്ദന ..

നൈ-യായികൈ-രിത-രഥാ താദൃ+ശൈഃ(ഫ്) പരിക+ല്പിതാഃ .
അ+ന്യഥാ ക+ല്പിതാഃ(സ്) സാം(ങ്)ഖ്യൈ+
ശ്ചാർ/വാകൈ/രപി ചാ+ന്യഥാ .. 49

ജൈമിനീയൈ+ശ്ചാർ/ഹതൈ+ശ്ച
ബൗ+ദ്ധൈർ/വൈശേ-ഷികൈ+സ്തഥാ .
അ+ന്യൈരപി വിചി+ത്രൈസ്/തൈഃ(ഫ്) പാഞ്ച-രാ+ത്രാ-ദിഭിസ്-തഥാ .. 50

സർവൈ-രേവ ച ഗ+ന്ത+വ്യം തൈഃ(ഫ്) പദം പാര-മാർഥികമ് .
വിചിത്രം(ൻ) ദേശ-കാലോ+ത്ഥൈഃ(ഖ്) പുര-മേക-മിവാ+ധ്വഗൈഃ .. 51

അ+ജ്ഞാനാത്/പരമാർ/ഥ+സ്യ വിപരീ-താവ-ബോധതഃ .
കേവലം(വ്) വിവദ+ന്ത്യേതേ വിക+ല്പൈ-രാരു-രു+ക്ഷവഃ .. 52

സ്വമാർഗ-മഭി-ശംസ+ന്തി വാദിന+ശ്ചി+ത്രയാ ദൃശാ .
വിചി+ത്ര-ദേശ-കാലോ+ത്ഥാ മാർഗം സ്വം പഥികാ ഇവ .. 53

തൈർ/മി+ഥ്യാ രാഘവ+ പ്രോ+ക്താഃ(ഖ്) കർമ-മാനസ-ചേതസാമ് .
സ്ഥവി-ക+ല്പാർപിതൈ-രർഥൈഃ(സ്)-
സ്ഥാഃ(സ്) സ്ഥാ വൈചി+ത്ര്യ-യു+ക്തയഃ .. 54

യഥൈവ പുരുഷഃ(സ്) സ്നാന-ദാനാ-ദാനാദി-കാഃ(ഖ്) ക്രിയാഃ .
കുർവംസ്-തത്/കർ/തൃവൈ-ചി+ത്ര്യ/മേതി ത+ദ്വ-ദിദം മനഃ .. 55

വിചി+ത്ര-കാ+ര്യ-വശതോ നാമ-ഭേദേന കർ/തൃതാ .
മനഃ(സ്)സം/പ്രോ+ച്യതേ ജീവ-വാസനാ-കർമനാ-മഭിഃ .. 55

ചി+ത്ത-മേവേദ-മഖിലം സർവേ-ണൈവാനു-ഭൂയതേ .
അചി+ത്തോ ഹി നരോ ലോകം പശ്യ+ന്നപി ന പ+ശ്യതി .. 57

ശ്രു+ത്വാ സ്പൃഷ്ട്വാ ച ദൃ+ഷ്ട്വാ ച ഭു+ക്ത്വാ+ ഘ്രാ+ത്വാ ശുഭാ-ശുഭമ് .
അ+ന്തർ/ഹർഷം(വ്) വിഷാദം(ഞ്) ച സമ-നസ്കോഹി വി+ന്ദതി .. 58

ആലോക ഇവ രൂപാണാ-മർഥാനാം(ങ്) കാരണം മനഃ .
ബ+ധ്യതേ ബ+ദ്ധ-ചി+ത്തോ ഹി മു+ക്ത-ചി+ത്തോ ഹി മു+ച്യതേ .. 59

തജ്-ജഡാനാം/ പരം/ വിദ്ധി ജഡം(യ്) യേനോ+ച്യതേ മനഃ .
ന ചാവ-ഗ+ച്ഛതി ജഡം/ മനോ യസ്യ ഹി ചേതനമ് .. 60

ന ചേതനം ന ച ജഡം(യ്) യദിദം പ്രോ+ത്ഥിതം മനഃ .
വിചി+ത്ര-സുഖ-ദുഃഖേഹം(ഞ്) ജഗദ+ഭ്യു-ദിതം(ൻ) തദാ .. 61

ഏകരൂപേ ഹി മനസി സംസാരഃ(ഫ്) പ്രവി-ലീയതേ .
ഉപാവിലം(ങ്) കാരണം(ൻ) തൈർ/ഭ്രാ+ന്ത്യാ ജഗ-ദുപ+സ്ഥിതമ് .. 62

അജഡം ഹി മനോ രാമ സംസാരസ്യ ന കാരണമ് .
ജഡം(ഞ്) ചോപല-ധർമാപി സംസാര+സ്യന കാരണമ് .. 63

ന ചേതനം(ൻ) ന ച ജഡം(ൻ) തസ്മാജ്-ജഗതി രാഘവ .
മനഃ(ഖ്) കാരണ-മർഥാനാം/ രൂപാണാ-മിവ ഭാസനമ് .. 64

ചി+ത്താ-ദൃതേ്വ+ന്യ+(ദ്-യ)+ദ്യസ്തി തദ-ചി+ത്തസ്യ കിം(ഞ്) ജഗത് .
സർവ+സ്യ ഭൂത-ജാത+സ്യ സമഗ്രം പ്രവി-ലീയതേ .. 65

നാനാ-കർമ-വശാ-വേശാ+ന്മനോ നാനാ-ഭിധേയ-താമ് .
ഏകം(വ്) വിചി+ത്രതാ-മേതി കാലോ നാനാ യഥർ/തുമിഃ .. 66

യദി നാമാ-മന+സ്കാര-മഹം(ങ്)കാരേ+ന്ദ്രിയ+ക്രിയാഃ .
ക്ഷോഭയ+ന്തി ശരീരം(ൻ) തത്-സ+ന്തു ജീവാ-ദയഃ(ഫ്) പരേ .. 67

ദർശനേഷു തു യേ+ പ്രോ+ക്താ ഭേദാ മനസി തർ/കതഃ .
ക്വചിത്/കചി+ദ്വാദ-കരൈ/രപ-വാദ-കരൈഃ(ഖ്) കില .. 68

തേ ഹി രാമ ന ബു+ധ്യ+ന്തേ വിശി+ഷ്യ+ന്തേ ന ച+ ക്വചിത് .
സർവാ ഹി ശ+ക്തയോ ദേവേ വി+ദ്യ+ന്തേ സർവഗാ യതഃ .. 69

യദൈവ ഖലു ശു+ദ്ധായാ മനാ-ഗപി ഹി സംവിദഃ .
ജഡേവ ശ+ക്തി-രുദിതാ തദാ വൈചി+ത്ര്യ-മാഗതമ് .. 70

ഊർണ-നാഭാ+ദ്യഥാ ത+ന്തുർ/ജായതേ ചേതനാ+ജ്ജഡഃ .
നി+ത്യ+പ്രബുദ്ധാത്/പുരുഷാദ്/ബ്ര+ഹ്മണഃ(ഫ്) പ്രകൃതി+സ്തഥാ .. 71

അവിദ്യാ-വശ-ത+ശ്ചി+ത്ത/ഭാവനാഃ(സ്) സ്ഥിതിമാ-ഗതാഃ .
ചിതി പ+ര്യായ-ശബ്ദാ ഹി/ ഭി+ന്നാസ്തേ നേഹ വാദിനാമ് .. 72

ജീവോ മന+ശ്ച നനു ബു+ദ്ധി-രഹം(ങ്)കൃതി+ശ്ചേ+
ത്യേവം/ പ്രഥാ-മുപ-ഗതേയ-മനിർമലാ ചിത് .
സൈഷോ+ച്യതേ ജഗതി ചേതന-ചി+ത്ത-ജീവ-
സം.ജ്ഞാ-ഗണേന കില നാസ്തി വിവാദ ഏഷഃ .. 73

ഇ+ത്യാർഷേ+ ശ്രീവാസിഷ്ഠ-മഹാരാമായണേ വാല്മീകീയേ
ഉത്.പത്തി+പ്രകരണേ മനഃ(സ്)സം.ജ്ഞാ/വിചാരോ നാമ ഷ+ണ്ണ-വതി-
തമഃ(സ്) സർഗഃ .. 96 ..
ഓം
****
CHECKED BY GURU P.R.IYER
2.10.2023